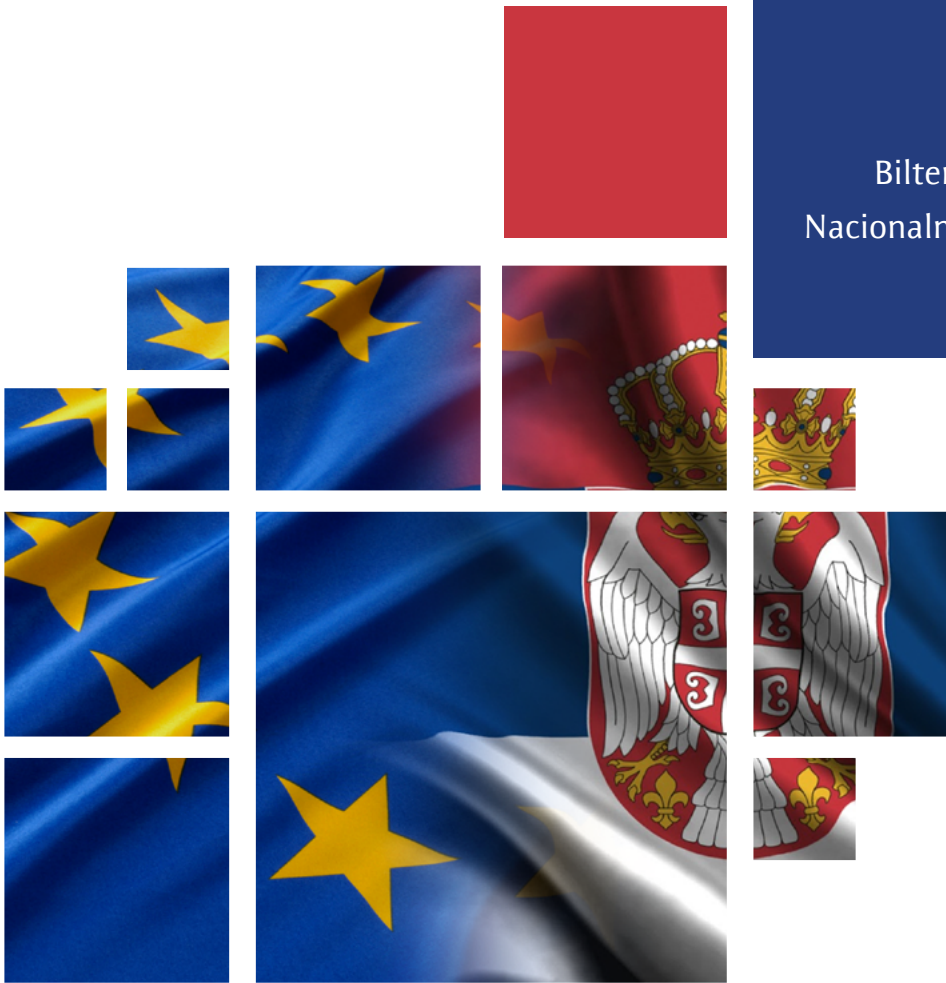

BILTEN RG 35

Bilten Radne grupe za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne Grupe za pregovaračko poglavlje 35 jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademska udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

EVROPSKI SPORAZUM POSLE ŠEST MESECI

Dragutin Nenezić, pravnik
dragutin.nenezic@gmail.com

Početak ove godine, Beograd i Priština su u okviru briselskog procesa dogovorili dva dokumenta:

- Sporazum o putu ka normalizaciji od 27. februara 2023. godine¹ (u daljem tekstu: Evropski sporazum); i
- Aneks o implementaciji Evropskog sporazuma od 18. marta 2023. godine² (u daljem tekstu: Aneks).

Ova dva dokumenta se razlikuju po pravnoj prirodi i tehnici svojih odredbi. Naime, Evropski sporazum sadrži opšte obaveze, dok ih Aneks konkretizuje, na dva mesta uz propisivanje rokova – u tačkama 6. i 7, koje uređuju zajedničku komisiju za monitoring i organizaciju donatorske konferencije. Pored toga, Aneks ponegde i odstupa od Evropskog sporazuma, dodatno kvalifikujući obaveze iz njega – u pogledu „samoupravljanja za srpsku zajednicu“.

Otpriblike šest meseci posle dogovaranja aneksa o implementaciji, 24. septembra 2023. godine je došlo

¹ https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-eu-proposal-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en

² https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-implementation-annex-agreement-path-normalisation-relations-between_en

do oružanog sukoba u Banjskoj. Može se očekivati da će posledice tog sukoba promeniti dinamiku briselskog procesa u istoj meri u kojoj je prethodno to učinilo postizanje Evropskog sporazuma. Stoga, u ovom tekstu bih želeo da utvrdim dokle se stiglo sa primenom ova dva dokumenta, kao i šta je preostalo da se primeni, budući da je izvesno da će u narednim mesecima fokus briselskog procesa biti na punoj primeni dogovorenog³.

Šta je primenjeno

Do danas su, striktno posmatrano, u potpunosti primenjene samo dve odredbe, i to:

- Član 10, stav 1. Evropskog sporazuma, odnosno tačka 6. Aneksa, kojima se predviđa obrazovanje zajedničke komisije za monitoring, što je učinjeno 18. aprila 2023. godine⁴, u roku predviđenom Aneksom (30 dana);

³ Pogledati npr. govor evropskog komesara za krizni menadžment od 3. oktobra 2023. godine - https://www.eeas.europa.eu/eeas/kosovoserbia-speech-high-representativevice-president-borrell-ep-plenary_en

⁴ https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-establishment-joint-monitoring-committee-line-ohrid-commitments_en

- Tačka 4. Aneksa, kojom se predviđa usvajanje deklaracije o nestalim osobama, što je učinjeno 2. maja 2023. godine⁵.

Takođe, može se reći da se odredba člana I, stav 2. Evropskog sporazuma već delimično primenjuje po svojoj suštini u delu koji se tiče uzajamnog priznavanja pasoša, budući da se u sklopu primene dogovora o slobodi kretanja prethodno postignutih u okviru briselskog procesa, prištinski pasoši mogu koristiti na graničnim prelazima između Republike Srbije i pojedinih susednih država (Bugarske, Hrvatske, Mađarske i Severne Makedonije), kao i na prelazima na međunarodnim aerodromima u Beogradu i Nišu.

Šta je preostalo

Ukratko, sve druge odredbe Evropskog sporazuma i Aneksa nisu primenjene, i za očekivati je da se o tome razgovara u narednom periodu. Ovde bih posebno izdvojio obavezu organizovanja donatorske konferencije, za koju je (kao jedinu preostalu te vrste) Aneksom predviđen rok od 150 dana, koji je istekao 15. avgusta 2023. godine, ne ulazeći ovde u razloge zašto se to nije desilo.

Šta se može očekivati

I bez isteka roka od 150 dana za organizovanje donatorske konferencije, za punu primenu Evropskog sporazuma bi bilo neophodno da se zaključi novi aneks o implementaciji, budući da prvi Aneks ne razrađuje implementaciju svih obaveza iz Evropskog sporazuma. Dodatno, sam Evropski sporazum je prelazne prirode, budući da je njegovim članom 6, stavom I. predviđeno da on predstavlja samo jedan korak u postupku normalizacije, sa ciljem postizanja „pravno obavezujućeg sporazuma o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa“.

Imajući to u vidu, može se očekivati sledeće:

- Izrada jednog ili više novih aneksa o implementaciji, kojima će se razrađivati način (a ponegde možda i rokovi) ispunjenja preostalih neispunjenih obaveza iz Evropskog sporazuma. I ovde je moguće da se tim aneksom/aneksima dodatno kvalifikuju obaveze iz Evropskog sporazuma; i/ili

- Nastavak rada na tzv. konačnom sporazumu.

Pored toga, na nivou Poglavlja 35, ostaje da se definišu nova merila, što je predviđeno i tačkom 3. Aneksa. Može se pretpostaviti da će pored postojećih merila, u Poglavlje 35 biti uneta i merila koja se tiču ispunjavanja obaveza iz Evropskog sporazuma i Aneksa, kao i eventualnog novog ili novih aneksa. Otvoreno pitanje je i kako će se pristupiti činjenici da su postojeća merila, koja su vezana za ispunjavanje prethodno postignutih dogovora, u velikoj meri obesmišljena kontinuiranom eskalacijom krize na Severnom Kosovu od 2021. godine.

Konačno, s obzirom da eskalacija krize nije ograničena samo na Severno Kosovo, već poprima i globalne obrise, moguće je da će i ovaj pravac briselskog procesa doživeti sudbinu prethodnih, i jednostavno odumreti.

⁵ https://www.eeas.europa.eu/eeas/declaration-president-aleksandar-vuc%C4%8Di%C4%87-and-prime-minister-albin-kurti-missing-persons_en

SPREMNOST NA PROMENU RETORIKE: PREDUSLOV ZA USPEH PROCESA DIJALOGA

Stefan Vladislavljev, Programski koordinator
svladislavljev@bfpe.org

Aneks o primeni Sporazuma o putu normalizacije odnosa između Kosova i Srbije dogovoren u martu 2023. godine mnogima je poslužio kao nova referentna tačka za promatranje odnosa Beograda i Prištine, ali ono do čega je došlo nakon usvajanja je znatno manje od onoga čemu su se optimisti među posmatračima procesa nadali.

Ono čemu se težilo jeste pomak u procesu normalizacije i naznake da bi usvajanje sporazuma dovelo do promene retorike predstavnika vladajućih političkih elita i predstavnika kako Beograda, tako i Prištine. Takođe, postojalo je očekivanje da će se izaći iz statusa kvo koji je suštinski neodrživ. Međutim, ono što bi trebalo da bude srž samog sporazuma, a to je operativno sprovođenje aneksa u praksi, izostaje i iz statusa kvo se rađaju novi incidenti koji smanjuju nadu da će se situacija pomeriti u pozitivnom pravcu.

Predstavnici međunarodne zajednice svesni su da se radi o još jednom političkom sporazumu koga je nedostatak potpisa strana učesnica učinio obaveznim onoliko koliko su obe strane spremne da obavezu prihvate. Sama retorika iskazana neposredno nakon, kako je rečeno postignutog sporazuma i izjave da je potpis izostao zbog „bola u ruci” ili da je ono što je prihvaćeno u suprotnosti sa onim što je realno da se implementira učinilo je sporazum upitnim od samog starta. Razvoj dešavanja na terenu u periodu nakon usvajanja ukazao je i potvrdio činjenicu da volja za dijalogom postoji samo dok su posrednici u istoj sobi, a prema određenim izjavama evropskih zvaničnika i onda nije na zavidnom nivou.

Faktor koji situaciju čini dodatno opasnom jeste stavljanje procesa pregovora u kontekst geopolitičkih dešavanja i uključivanje termina

poput „agresije”, „terorizma”, „ugnjjetavanja”, a sve uz očekivanja i deskripciju situacije kao podgrevanja zamrznutog konflikta gde su očekivanja da će stvari postati mnogo gore nego što jesu, pre nego što će rezultovati suštinskim poboljšanjem, bilo da se ono naziva normalizacijom ili implementacijom dogovorenog.

Suštinski gledano, ni jedna izjava zvaničnika Beograda i Prištine, te ni jedan potez istih aktera nije pokazao spremnost da se izmeste iz konteksta zapaljive retorike, okrenute ka ubiranju domaćih političkih poena, daljem rasplamsavanju nacionalističkih tendencija uz objektivizaciju grupacije koja je, da otkrijemo toplu vodu, u proces dijaloga uključena posredno najčešće kroz posledice koje ih direktno pogađaju. Bilo da govorimo o izlasku predstavnika Srba iz institucija kosovskih vlasti, preuzimanju pozicija u okviru lokalne samouprave nakon izbora koji su diljem regionalne i međunarodne zajednice ocenjeni kao nelegitimni ili direktnim učestvovanjem u konfliktima i incidentima, koplja se slome na Srbima na severu Kosova, a direktni učesnici u procesu dijaloga učestvuju u svojevrsnoj igri prebacivanja krivice sa jednih na druge, pokušavajući da ubiru poene ili steknu bolju poziciju pred međunarodnom zajednicom, poslednjim garantom održivosti procesa dijaloga.

Dok su predstavnici Beograda zadržavali privid konstruktivne uloge u procesu dijaloga, barem pred međunarodnim posrednicima, mahom prihvatajući široko definisane sporazume koji su išli na ruku poslednjem uporištu koje bi omogućilo privid pobede u procesu dijaloga, odnosno formalizaciji Zajednice srpskih opština koja se tako ne zove, domaćoj javnosti putem medijske mašinerije su oni sa kojima bi taj sporazum trebalo implementirati predstavljani kao derviši sa kojima je gotovo nemoguće sedeti u istoj prostoriji. I termin pobede ovde nije laički iskorišćen, jer je jedan od najtežih zadataka onih koji u samom procesu dijaloga posreduju obezbeđivanje osećaja

pobede i jednoj i drugoj strani, jer se nešto mora i podvaliti i prodati široj populaciji kako bi se primena sporazuma omogućila, ako do tog dela procesa uopšte i stigne.

Sa druge strane, predstavnici Prištine nisu ni pokušali da odaju privid konstruktivnog pristupa čvrsto držeći do svojih principa da ako nešto i piše na papiru, na primer samoupravljanje za srpsku zajednicu, čak i da dve od tri strane to nešto percipiraju na određeni način, primena će biti moguća samo u obliku u kome to Prištini odgovara. Ono što je za Prištinu bio principijelan stav, mahom prihvaćen od većine koja predstavnike vladajuće većine i podržava, za međunarodnu zajednicu je bio povod za restriktivne mere, pa čak i prećutnu ocenu da Beograd ima nešto povoljniju poziciju, pre svega jer je barem proklamovano bio mnogo spremniji na kompromis. Međutim, ni proklamovano konstruktivna pozicija nije imala svoje direktne repokusije u praksi, pre svega zbog nekoliko povučenih poteza koji nisu doveli Srbiju u situaciju da trpi restriktivne mere, ali svakako se način na koji se o Srbiji govori kao akteru u procesu dijaloga danas nije isti kao što je bio u trenutku dogovaranja aneksa o implementaciji.

Sve ovo je relevantno i vredno uzimanja u obzir zbog proste činjenice da ne postoji sporazum koji se može dogovoriti, pa čak i potpisati, koji će biti primenjen na održiv način ukoliko ne dođe do suštinskog zaokreta u plasiranju narativa i retorike od strane visokih predstavnika obe strane učesnice u procesu dijaloga. Posebna problematika leži u tome da štetni narativi koje plasiraju lideri i iz Beograda i iz Prištine nisu definisani samo i isključivo odnosom dve strane, već su mnogo kompleksniji i definisani različitim motivima i faktorima koji pokreću propagandne mašinerije oba lidera. Takođe, zapaljiva retorika u značajnoj meri uklanja svu objektivnost i umanjuje značaj konstruktivnog pristupa šire zajednice problematici procesa dijaloga.

Lakmus test ove situacije bila su i dešavanja povezana sa manastirom Banjska, 24. septembra. Mali broj zvaničnika, posmatrača, eksperata, članova međunarodne i regionalne zajednice nije dao svoj sud o dešavanjima na severu Kosova. Naravno, u zavisnosti od pozicije iz koje bi svako ko je dao izjavu nastupao, krivac i uzrok su bili jasni, čin je bio ili teroristički ili herojski, a prema izjavama se čini i da su životi na obe strane izgubljeni isključivo u samoodbrambenom delovanju. Naravno, nije propuštena prilika za daljom mitologizacijom i korišćenjem tragedije za ubiranje političkih poena na domaćoj sceni. Dodatna posledica je novonastala i posebno nepovoljna pozicija Beograda usled hvatanja na delu onih koji bi interese Srba na Kosovo trebalo da zastupaju kroz učestvovanje u institucionalizovanim procesima, a iako su konflikt i sukobi tradicija regiona Balkana, za sada ih još nismo institucionalizovali. Ono što je Banjska još jednom potvrdila jeste da je velika većina regionalnih aktera, a pre svega lideri u Beogradu i Prištini prigrlila ulogu i sudije i porote, a sigurno bi voleli i poziciju izvršitelja kazni i da možda zainteresovana javnost nema sve informacije, ali oni naizgled imaju (mada se čini da svaka strana ima svoj set tačnih i dokazivih činjenica).

Drugačiji način diskusije i plasiranja retorike je moguć. I to nije pusta želja, već unutar samog regiona postoje živi primeri. Civilni sektor, sa svim

svojim međusobnim nesuglasticama, razlikama i drugačijim agendama godinama uspeva da u dijalog i zajedničke poduhvate obuhvati sve relevantne aktere iz Beograda, Prištine, sa severa Kosova. Ono čega nije nedostajalo jesu predlozi na koji se način i institucionalni proces dijaloga facilitiran od strane Evropske unije može učiniti transparentnijim i u određenoj meri inkluzivnijim za širi krug relevantnih društvenih aktera. I više puta je rečeno da civilni sektor nije i neće biti taj koji će voditi proces normalizacije, ali neophodnost promene pristupa i retorike onih koji proces vode čezne za primerima dobre prakse.

Ostvarivanje određenih političkih uspeha moguće je bez promene postojećeg pristupa institucionalizovanom dijalogu. Međutim, održivost će biti dovedena u pitanje ukoliko ne dođe do suštinskih transformacija u nivou posvećenosti uključenih aktera. Prvi ključni korak jeste promena retorike, eliminisanje zapaljivih narativa i spremnost za vođenje drugačijeg dijaloga o normalizaciji odnosa. Ovaj razgovor treba sprovoditi ne samo među samim akterima na najvišem nivou, već i unutar društava, sa podržavaocima. Iako trenutno može delovati kao nemoguća misija, istovremeno je neophodna za stvaranje iskrenih i održivih promena.

Institut za evropske poslove: Istraživanje javnog mnjenja o stavovima građana prema Kosovu 2023

U velikoj meri građani Srbije podržavaju trajni mir s Albancima (75%), pritom ne znaju šta je plan Vlade i predsednika o Kosovu, ali većina smatra da je Kosovo izgubljeno (46%). Stavovi o ponovnom osvajanju Kosova su skeptični, 45% ne vidi to kao realnost.

Većina ne podržava uslov priznavanja za ulazak u EU (70%) i većina je protiv plana EU za rešavanje odnosa između Beograda i Prištine.

Iako bi većina glasala protiv nezavisnosti Kosova na referendumu (57,7%), podeljeni su stavovi o tome da li će Vlada Srbije priznati nezavisnost pokrajine.

Sedmu godinu, Institut za evropske poslove, ove godine u saradnji sa Smart Plus Research istraživačkom kućom, sproveo je u periodu od 11. do 29. maja 2023. istraživanje javnog mnjenja o stavovima građana prema Kosovu. Istraživanje je rađeno na reprezentativnom uzorku od 1200 ispitanika na teritoriji Republike Srbije, bez Kosova i Metohije, metodom CAWI, kvantitativnim istraživanjem putem WEB panela.

Više o rezultatima istraživanja dostupno je [OVDE](#)

Procena statusa pravosuđa i policije na severu Kosova

Centar za zastupanje demokratske kulture iz Kosovske Mitrovice bio je domaćin konferencije na kojoj je bilo reči o proceni statusa pravosudnih institucija i policije u severnim opštinama Kosova. Konferencija je imala za cilj da rasvetli trenutnu situaciju nakon povlačenja kosovskih Srba iz svih kosovskih institucija i održana je 19. septembra 2023. godine. Pored toga, nastojalo se da se istraži funkcionalnost i nivo poverenja među nevećinskim zajednicama u ovim institucijama. Događaj je takođe obuhvatio istraživanje koje je sprovele NVO ACDC, dajući sveobuhvatan pregled situacije i procenu uticaja ostavki kosovskih Srba na funkcionalnost pravnog sistema i sistema za sprovođenje zakona.

U istraživanju se navodi da se Osnovni sud u Severnoj Mitrovici suočava sa brojnim izazovima nakon što su Srbi prošle godine napustili svoja radna mesta. Proteklih meseci uglavnom samo obrađuje hitne slučajeve koji se odnose na pritvor ili druge hitne mere. "Najkritični je bio rad Građanskog odeljenja pošto je ostalo samo troje sudija kosovskih Albanaca nakon ostavke sedam sudija kosovskih Srba. S tim u vezi, oko 7000 predmeta je na čekanju u odeljenju. Glavni izazov u radu je nedostatak sudija i pomoćnog osoblja, nedostatak prevodilaca, nedostatak pravnih službenika, povećanje broja zaostalih predmeta, povećanje obima posla za sudije i pomoćno osoblje kosovskih Albanaca, program i obuke za administrativno i sudsko osoblje", rekao je Dušan Radaković, izvršni direktor ACDC-a.

Panelisti su bili: Veton Elšani, zamenik komandira policije za region Sever, Lumnije Surduli, administratorica Osnovnog suda u Mitrovici, Dušan Radaković, izvršni direktor ACDC-a.

Više o događaju je dostupno na [linku](#).

YIHR Srbija: Saopštenje povodom odnosa institucija Republike Srbije prema događaju u Banjskoj

Inicijativa mladih za ljudska prava smatra duboko pogrešnim i štetnim odnos institucija i najviših predstavnika Republike Srbije prema događaju u Banjskoj i izražava zabrinutost povodom iskazane javne državne podrške nasilnom paravojnom delovanju.

Svesno propuštanje da se ukaže na odgovornost lica koja su inicirala oružani sukob predstavlja normalizaciju paravojnog udruživanja i nasilnog rešavanja problema, a ne normalizaciju odnosa sa Kosovom. Proglašenjem dana žalosti bez jasne osude postupaka nasilne grupe u čijem je posedu pronađena ogromna količina ilegalnog oružja dovodi javnost u zabludu nanoseći dugoročnu štetu procesu pregovora i ljudima koji žive na Kosovu. Izbor da se heroizuju i opravdaju postupci osoba koje se sumnjiče za niz teških krivičnih dela, a koje su ubijene u akciji kosovske policije, doprinosi kolektivnoj stigmatizaciji pripadnika srpske nacionalnosti kao kriminalaca. Na ovaj način se širi strah od ratnog sukoba, posebno na severu Kosova.

Saopštenje u celosti je dostupno [OVDE](#).

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljuju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten se objavljuje jednom mesečno, distribuirana se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJU ZA POGLAVLJE 35

Broj 55 (septembar 2023.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji – Europe ASAP“ koji InTER realizuje u partnerstvu sa Beogradskom otvorenom školom i uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneta u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje partnera i donatora.